

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultāte
Pirmsskolas skolotājs

RUDĪTE ŠAPALE

**5 - 6 gadus vecu bērnu identitātes veicināšana, gadskārtu
svētku iepazīšanas procesā.**

Kvalifikācijas darbs

Darba vadītājs

pasniedzējs

Akadēmiskais amats

Mg.paed

Zinātniskais /
akadēmiskais grāds

Jolanta Kriščune

Vārds, uzvārds

Paraksts

ALŪKSNE 2023

Anotācija

Kvalifikācijas darba temats: “5 - 6 gadus vecu bērnu identitātes veicināšana, gadskārtu svētku iepazīšanas procesā.”

Darba autore: Rudīte Šapale

Pētījuma darba vadītāja: Jolanta Kriščune

Darba apjoms: 44 lapas, 10 attēli, 1 anketa, 4 pielikumi

Izmantotā literatūra: 21 izmantotās literatūras un informācijas avoti (no tiem 3 svešvalodā),

Pētījuma mērķis: pētīt latviešu tautas gadskārtu svētkus un to veicināšanas iespējas pirmsskolā 5 - 6 gadus veciem bērniem.

Pētījuma hipotēze: 5- 6 gadīgu bērnu nacionālās identitātes veicināšana caur gadskārtu tradīcijām būs sekmīga, ja:

- pedagogs pārzinās latviešu tautas gadskārtu ieražas un svētkus;
- pedagogs pratīs gadskārtu svētkus metodiski pareizi vadīt;
- aktīvi tiks iesaistīti bērni un viņu vecāki.

Pētījuma metodes:

- teorētiskās literatūras analīze,
- empīriskā novērošana, pārrunas,
- personīgās darba pieredzes apkopošana un analīze

Darba uzdevumi:

- 5-6 gadīgu bērnu nacionālās identitātes nozīme un tās būtība pirmsskolas pedagoģiskajā procesā.
- Gadskārtu svētku ietekme uz 5-6 gadīgu pirmsskolas vecuma bērnu nacionālās identitātes veidošanos.

Pētījuma bāze: pirmsskolas izglītības iestāde X, 2 pedagogi, 22 bērni, 22 vecāki.

Annotation

The subject of the qualification work: "Promoting the identity of 5-6-year-old children, in the process of familiarizing them with annual holidays."

Author of the work: Rudīte Šapale

Research leader: Jolanta Krisčune

Work volume: 44 pages, 10 images, 1 questionnaire, 4 attachments

Used literature: 21 sources of used literature and information (3 of them in a foreign language)

The purpose of the study: to study the annual holidays of the Latvian people and the possibilities of their promotion in preschool for 5-6 year old children.

Research hypothesis: promoting the national identity of 5-6-year-old children through annual traditions will be successful if :

- the teacher will be familiar with the annual customs and holidays of the Latvian people,
- if the pedagogue knows how to conduct the annual celebration in a methodical and correct manner,
- if children and their parents will be actively involved.

Research methodology:

- theoretical literature analysis,
- empirical observation, discussions,
- collection and analysis of personal work experience

Tasks:

- The importance of the national identity of 5-6-year-old children and its essence in the preschool pedagogical process.
- The influence of annual holidays on 5-6-year-old preschool children in the formation of national identity.

Research basis: preschool educational institution X, 2 teachers, 22 parents.

Saturs

Ievads.....	5
1. Nacionālās identitātes vispārīgs raksturojums.....	7
1.1. 5-6 gadus vecu bērnu attīstības īpatnības	9
1.2. Gadskārtu svētki	12
2. Identitātes veicināšana gadskārtu svētkos pirmsskolā.....	26
2.1 Gadskārtu svētku iepazīšanas process	26
Literatūras un avotu saraksts	35
PIELIKUMS	37

Ievads

Šī pētījuma mērķis ir noskaidrot, vai caur latvisko gadskārtu svinībām ir iespējams veicināt latvisko identitāti 5-6 gadus veciem bērniem. Lai to veiktu ir jānoskaidro, kas ir:

- latviskā identitāte;
- kādi ir gadskārtu svētki un tradīcijas;
- kāda ir svētku svinēšanas nozīme mūsdienās, ģimenē un bērnudārzā?

Nacionālā identitāte ir būtiska sastāvdaļa katra indivīda un sabiedrības dzīvē. Kas nosaka, kāda ir mūsu piederība noteiktai valsti, kultūrai, un tās tradīcijām. Bērnība ir laiks, kad šī identitāte sāk veidoties, un gadskārtu tradīcijas spēlē nozīmīgu lomu šī procesa veidošanā.

Darba mērķis ir pētīt, kā un vai 5-6 gadīgi bērni veido savu nacionālo identitāti caur gadskārtu tradīcijām, tās piedzīvojot. Izpētot šo procesu, mēs varēsim iegūt ieskatu, kā un vai šīs gadskārtu tradīcijas veicina bērnu piederību latviešu tautai.

Gadskārtu tradīcijas ir dziesmas, rituāli, svētki, stāsti un spēles, kas tiek nodotas no vienas paaudzes uz otru un veicina kopienas saikni un identitāti. Bērni iepazīstas ar šīm tradīcijām caur savām ģimenēm, pirmsskolām, un sabiedriskām kopienām. Pirmsskolas vecuma bērni ir ieinteresēti pasauli ap sevi izpētīt, un gadskārtu tradīcijas dod viņiem iespēju iemācīties un saprast savas valsts kultūru un vēsturi.

Gadskārtu tradīcijas var būt īpaši svarīgas, lai veicinātu bērnu piederības sajūtu valstij, no kuras viņi nāk. Tās palīdz bērniem saprast savas kultūras mantojumu, valsts simboliku, un svarīgākos notikumus tās vēsturē. Tradīciju ievērošana un saglabāšana bērniem var radīt sajūtu, ka viņi ir daļa no lielākas kopienas, un tas var stiprināt viņu pašapziņu un pašcieņu.

Taču, lai gan tradīcijas var būt ļoti vērtīgas identitātes veidošanā, ir svarīgi atzīt, ka pasaule mainās, un arī tradīcijām jāpielāgojas laika gaitā. Bērniem ir jāiemācās cienīt un saprast savu nacionālo identitāti, bet arī jābūt atvērtiem un saprotošiem citām kultūrām un pasaules redzējumiem. Lai gan tradīcijas ir svarīgas, bērniem jāiemācās, ka identitāte ir dinamisks un daudzveidīgs jēdziens.

Bērna nacionālā identitāte veidojas caur bērna paša dzīves pieredzi. Jo tikai tas, ko bērns ir pats redzējis un piedzīvojis, bērnam paliek spilgtā atmiņā. Latvijas gadskārtu svētki veido mūsu identitāti un padara mūs unikālus citu valstu starpā. Pirmsskolas, pedagogu un vecāku sadarbība šajā procesā ir ļoti svarīga. Lai bērni pieaugot zinātu savas valsts tradīcijas un būtu lepnī par tām pastāstīt arī citiem.

Tādēļ var secināt, ka darba autores izvēlētais temats “5 - 6 gadus vecu bērnu identitātes veicināšana, gadskārtu svētku iepazīšanas procesā.” ir aktuāls, jo tikai pedagogs, kurš pats pārzina savas valsts gadskārtu svētkus un svētku tradīcijas ar dažādu metožu palīdzību spēs bērnam veidot šo latvisko identitāti.

Pētījuma objekts: Pedagoģiskais process pirmsskolā

Pētījuma priekšmets: Gadskārtu ieražu svētku svinēšana pirmsskolā, latviskās identitātes veicināšana.

Pētījuma mērķis: IZanalizēt teoriju par gadskārtu svētkiem, to svinēšanu pirmsskolā 5-6 gadus veciem bērniem un latviskās identitātes veicināšanu.

Pētījuma hipotēze: 5-6 gadus vecu bērnu nacionālā identitāte tiek veiksmīgi sekmēta, ja:

- pirmsskolā tiek svinēti gadskārtu svētki
- vecāki piedalās svētku svinēšanā
- svētki tiek svinēti arī mājās

Pētījuma uzdevums:

1. IZanalizēt teoriju par 5-6 gadus vecu bērnu vecumposma īpatnībām.
2. Teorētiski izanalizēt latviskās identitātes jēdzienu.
3. Raksturot gadskārtu ieražu svētku daudzveidību, apskatot to saturu.
4. Izstrādāt aptaujas anketu un izanalizēt iegūtos datus.

Pētījuma metodes:

- Teorētiskās literatūras analīze
- Empīriskā novērošana, analīze, anketa
- Datu apstrāde

1. Nacionālās identitātes vispārīgs raksturojums

Jau simtiem gadu mūsu senči ir veidojuši mūsu latvisko identitāti caur gadskārtu svētkiem un to svinēšanu. Tādēļ pamatoti rodas jautājums, kas ir latviskā identitāte, tā ir, vērtību un kultūras modeļu simbolu kopums, ar kuras palīdzību tiek veidota, uzturēta un izteikta cilvēka etniskā piederība latviešu tautai un šīs tautas kolektīva patības apziņa. Latviskās identitātes pastāvēšanas priekšnoteikumi ir valoda, kultūra, folklorā, nācijas simboli. Latviešu tautas tradīcijas, valoda un kultūra ir jāuztur, jo tās palīdz identificēt latviešu tautu starp pārējās pasaules valstu tautām. Tieši dzimtas no paaudzes paaudzē ar savu piemēru neuzbāzīgi vis labāk var nodot nemateriālo kultūras mantojumu.

Par latvisko identitāti ir daudz rakstu un grāmatu tai skaitā, piemēram Ilgas Apines, Politoloģija, Ievads etnopsiholoģijā. Kur autore raksta: Gribu piedāvāt vēl vienu skatījumu uz identitāti. Identitāte ir sevī, mūsos, taču nav mazsvarīgi, vai šo manu, mūsu identitāti atzīst arī citi (Apine, 2001).

Jēdziens „identitāte” skatāma mijiedarbībā ar jēdzienu “identifikācija” – gan viens, gan otrs norāda, kā cilvēku kopīgi veidotā pasaule un konkrētu kopienu un indivīdu vieta tajā tiek pakļauta daudzdimensionālai klasificēšanai.

Ikdienas lietojumā identifikācijas jēdziens bieži ietver atzinumu par kopīgu izcelsmi vai kopīgām iezīmēm ar kādu grupu vai citu personu, vai kopīgu ideālu, kā arī solidaritātes un alianses attiecības, kam pamatā šīs iezīmes. Šādā tradicionālā skatījumā identitāte parādās kā kaut kas dabiski konstituēts, vienots, iekšēji nediferencēts. Taču identitātes izveides procesi norisinās ļoti daudzveidīgi un izmantojot visdažādākos kultūras resursus, kā valoda, reliģija, ādas krāsa, šķira, nodarbošanās, dzīvesveids, – vai nu kombinējot tos, vai pa vienam. Turklāt faktori, kas nosaka identitāti, var būt ciešāk vai mazāk cieši savstarpēji saistīti (Nacionālā enciklopēdija,identitāte, 2022).

Par identitāti tiek runāts arī valstiskā līmenī, kur tiek teikts, ka nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas īstenošanas virsmērķis ir stipra, saliedēta Latvijas tauta: nacionāla un demokrātiska kopiena, kura nodrošina tās vienojošā pamata - latviešu valodas, kultūras un nacionālās identitātes, eiropisko demokrātisko vērtību, unikālās kultūrtelpas - saglabāšanu un bagātināšanos Latvijas nacionālas demokrātiskas valsts līdzsvarotai attīstībai (MK Nr. 268).

Savukārt S.Saverasa apkopojot dažādu autoru darbus ir izdarījusi secinājumus, ka, lai pedagoģiskais process noritētu veiksmīgi pedagogam, bērniem ir jāveido vide, kurā pedagogam ir jādarbojas kopā ar bērniem. Tai ir jābūt rosinošai, radoši, kurā bērni var nostiprināt verbālo izzīņu caur praktisku darbošanos, kas spēj paplašināt bērna interešu loku un zinātkāri. Lai bērnos veicinātu latviskās identitātes klātesamību, grupas vide ir jāveido gaumīgi. Bērniem būtu jābūt brīvi pieejamiem materiāliem interešu centros, kuros var iekļaut Latvijai raksturīgās iezīmes. Tās varētu būt Latvijas dabas ainavas, mākslas priekšmeti, latviešiem raksturīgi rokdarbi, latviešu tautas pasakas, tautas dziesmas, tautas ornamentu. Tādējādi audzinātājs bērna iekšējo pasauli var padarīt bagātāku, izkopt jūtas, veidot skaistuma izpratni un attīstīt radošas spējas (S.Saverasa, 2011).

Mūsdienu mainīgajos apstākļos ir vēl, jo svarīgāk veicināt piederību savai tautai. Mums ir jābūt pateicīgiem saviem senčiem par kultūras mantojuma uzturēšanu un iedzīvināšanu. Jo tikai dažādus mūsu tautai tradicionālus svētkus svinot, mēs tos asociējam ar atmiņām, smaržām, sajūtām, kas veicina tradīcijas nodot tālāk. Svinot svētkus ne tikai mājās, bet arī pirmsskolā.

Uz latvisko identitāti autore vēlas paskatīties caur gadskārtu svētkiem, ieražām, to svinēšanu. Kā arī svētku tradīcijām katrā ģimenē. Mēs esam unikāla tauta ar daudzajiem gadskārtu svētkiem un tradīcijām. Mainoties laikam, mainās arī gadskārtu svētku tradīcijas. Tomēr pamatā tās paliek nemainīgas.

Ir svarīgi bērniem nodot latviešu tautas tradīcijas un veicināt viņu piederību latviešu tautai. Tiek uzskatīts, ka vecākiem, pirmsskolai ir būtiska loma svētku tradīciju, tās daudzveidības iedzīvināšanā un parādīšanā. Jo ilgāk bērns atceras tieši to, kas saviņojis viņa dvēseli. Prieki, bēdas, aizvainojums, līdzpārdzīvojums, ir emocijas kuras lieks atcerēties.

Autore savu pētījumu veic saistībā ar 5-6 gadus veciem bērniem. Lai veiktu šo pētījumu ir nepieciešams saprast konkrētā vecuma bērnu attīstības īpatnības.

Skatoties no skola 2030, 5-6 gadus veci bērni ir iedalīti 3 posmā, kas ir sagatavošanas posms.

1.1. 5-6 gadus vecu bērnu attīstības īpatnības

Ē.Kalvāns savā publikācijā, Attīstības psiholoģija, Mācību līdzeklis raksta, ka bērni no 3 – 7 gadiem vēro pieaugušo dzīves noteikumus. Šai vecumā bērniem veidojas pieaugušo dzīves, notikumu apguves sensitīvais periods. Bērns novērojot pieaugušo uzvedību un savstarpējās attiecības, vēlāk tās atveido savās lomās spēlēs, kad cenšas iejusties dažādās pieaugušo dzīves lomās. Ar šī procesa palīdzību notiek sākotnējā pieaugušo pasaules izziņa. Lomu spēlēs intensīvi attīstās bērna iztēle, atmiņa un tiek apgūti jauni jēdzieni, kas saistīti ar pieaugušo dzīvi. Bērniem pastiprinās interese pret rakstīto vārdu (Ē.Kalvāns,2018).

3-7 gadi tiek uzskatīts, par pirmsskolas vecumposmu. Šis ir vecums, kad bērnam rodas daudz jautājumu un bērns šos jautājumus uzdod pieaugušajiem.

Galvenie Kognitīvie procesi:

- sajūtas;
- uztvere;
- uzmanība;
- domāšana;
- atmiņa;
- iztēle;
- valoda un runa;
- vadošā darbība Personība;
- jūtu un emociju sfēra;
- vajadzību un motivācijas sfēra;
- gribas sfēra;
- raksturs un temperaments;
- dotumi un spējas;
- valoda un runa.

Bērnam rodas vajadzība pēc sabiedriski nozīmīgas darbības, attīstās uzskatāmi tēlainā domāšana, iztēle un pirmie priekšstati par morāli un ētiku (Ē.Kalvāns, 2018).

Ē.Kalvāns arī raksta, ka bērniem ir 3 gadu krīze (3 gadi – 3 gadi 3 mēneši) – pirmsskolas vecums (3 gadi 3 mēneši – 7 gadi). Krīzes cēloņi saistīti ar bērna patstāvības tieksmi, apzinoties savu „Es” un vēlmi nodibināt ar pieaugušajiem

jaunas, daudz dziļākas attiecības, kas balstītas uz savstarpējo izpratni. Šīs krīzes ārējās izpausmes ir:

- patstāvības pieaugums;
- negatīvisms;
- stūrgalvība;
- savu vajadzību akcentēšana;
- psiholoģiskā atdalīšanās no pieaugušajiem;
- despotisms (Ē.Kalvāns,2018).

Savukārt S.Sebre., A.Miltuze grāmatā Attīstības psiholoģija raksta, diezgan līdzīgi, ka bērni 3-7 gadu vecumā skatās un stāsta par lietām un sadzīvi sev apkārt no savas pieredzes. Meitene teiks, ka viņai ļoti patīk rozā krāsa, jo viņai mājās ir rozā gūlta un rozā kleita, savukārt zēns, stāstīs, par to, ka braucot uz bērnudārzu kopā ar tēti, mašīnai saplīsa riepa un kā viņi tika ar to galā(S.Sebre., A.Miltuze, 2022).

Bērni no 5- 6 gadu vecumam spēj veiksmīgi regulēt savas tiešās emocijas. Aptuveni 6 gadu vecumā bērns jau saprot, ka viena un tā pati situācija var izraisīt pilnīgi dažādas emocijas. Taču vēl ne vienmēr viņš spēj nosaukt tās vārdā un saprast tās, bez pieauguša palīdzības(S.Sebre., A.Miltuze, 2022).

Arī G.Svence raksta, ka bērna attīstība līdz 7 gadiem ir personības attīstības nozīmīgākais posms. Bērniem ir svarīgas lomu rotaļas un viņi sāk sevi identificēt ar noteiktām lomām, bērni sāk ievērot rotaļu noteikumus, kā arī seko līdzī noteikumiem, tādejādi attīstot paškontroli, apgūstot sociālās uzvedības normas.

Fiziskais raksturojums, bērniem šajā periodā ir raksturīga liela kustību aktivitāte, koordinācijas spēju pilnveidošana un augšana. Bērniem raksturīga, sīkās motorikas attīstība, vestibulārā aparāta nostiprināšana, pilnveidojas kustību koordinācija.

Kognitīvās attīstības raksturojums, vispirms, tas saistīts ar izziņas procesu un runas attīstību. Par kognitīvās attīstības faktoriem, psihologi uzskata manipulācijas ar priekšmetiem. Kā viens no piemēriem tiek minēts, ka bērns vēro putnu, tā veidojot asociāciju ar to kā lido lidmašīna. Savukārt otrs piemērs, bērnam tiek nolikti priekšā trauki ar vienādu daudzumu ūdens, uz ko bērns atbild, ka abos traukos ir pilnīgi vienāds daudzums ūdens. Tad šo pašu ūdeni, bērna acu priekšā no viena trauka pārlej nedaudz garākā un šaurākā traukā, uz ko bērns atbild, ka tagad otrā traukā ūdens ir vairāk. Tādejādi tiek secināts, ka pirmsskolas vecumā bērni spēj izdalīt tikai vienu galveno pazīmi no vairākām.

Redzes uztvere - 5 gadu vecumā bērnam ir jāspēj atšķirt vienas krāsas nianšes. Priekšmetu formu nianšes.

Priekšmetu formu uztvere- bērns mācās salīdzināt viena priekšmeta īpašības ar citu priekšmetu īpašībām.

Telpas uztvere- telpas uztveres attīstībā liela nozīme sensoram priekšstatam, kad bērnam ir iespēja redzēt un aptaustīt priekšmetu, vēlāk to papildina vārdiskie apzīmējumi (te, tur, tālu, tuvu). Kā arī priekšmetu tuvuma un tāluma izpratne, priekšmets ir stāvus vai guļus.

Ir konstatēti 3 attēlu uztveres līmeņi:

1. 2-5 gadi- (kas tur ir) uzskaitē;
2. 6-9 gadi- (kāds kurš ir) aprakstīšana;
3. no 9 gadiem (kas ar ko un kāpēc) interpretēšana.

Laika uztvere – laiks un tā apzīmējošie jēdzieni ir abstrakti, tikmēr kamēr bērns nesavieno vārda abstrakto jēdzienu ar uztveres tēlu, kas atbilst kādai noteiktai laika izpausmei.

Atmiņa attīstās no netīšās uz tīšo. Sākuma bērni labāk iegaumē nevis saturu, bet ritmu, tādēļ labāk ir skandināt tekstu. Savukārt iegaumēšanas metodika ir jābalsta uz dažādām rotaļām, spēlēm, kas bērniem ļauj vieglāk iegaumēt. Kā jau minēts, tā kā bērniem šajā vecumā vel nav attīstījusies tīšā iegaumēšana, tad viņi vis labāk iegaumē to, kas viņiem saistās ar interesi, emocijām. Tikai vēlāk 6-7 gadu vecuma bērniem notiek pāreja no netīšās iegaumēšanas uz tīšo.

Šajā vecumā liela nozīme ir arī kustības atmiņai. Kustības atmiņas veicinošie faktori, ir braukšana ar riteni, pašapkalpošanās, pogu aizpogāšana, roku mazgāšana, zobu mazgāšana, kā arī darbības kas saistītas ar sīko pirkstu muskulatūru- līmēšana, griešana, veidošana, rakstīšana.

Domāšana- sākot ar 5 gadu vecumu bērnu zīmējumos parādās spēkavīri, princese. Tādā veidā meitenes un zēni izsaka savus ideālus simbolu veidā. Lai gan šiem zīmējumiem atbilstība, kādai no psiholoģiskajai attīstībai ir nosacīta.

Runa- bērniem šai vecumā strauji pieaug vārdu krājums no 300-4000 vārdu. Runas attīstību saistās arī ar rakstības apguvi. Rakstīšana sākas ar brīdi kad bērns iepazīst zīmuli. Velkot līnijas un zīmējot dažādas piktogrammas.

Uzmanība- uzmanības nozīme ir saistīta ar uztveres attīstību. Raksturīgi, ka bērnu uzmanību piesaista tikai pievilcīgi un izteismīgi objekti, kurus pavada emocionāls pārdzīvojums. Sākot mācības skolā 4-5 gadus veci bērni uzmanību spēj koncentrēt 6-8 sekundes, savukārt 6-7 gadus veci bērniem uzmanība ir 12-20

sekundes. Uzmanība ir saistīta ar gribas kvalitāti, paškontroles prasmēm un iemaņām socializācijas procesā.

Saskarsme rotaļās-psiholoģi atzīst, ka tieši rotaļas ir galvenais attīstības virzītājspēks. Lielāko daļu laika bērni pavada rotaļājoties, tādēļ sižetu un lomu rotaļām bērni izmanto pieaugušo darbības, filmu sižetus. Bērniem šai vecumā jau ir jāspēj ievērot un sekot līdzi noteikumiem. Taču daļa bērnu to vēl nespēj, tādēļ, ka viņi ir nosacīti kautrīgi vai agresīvi, egocentriski (Svence, 1999).

Darba autore secina:

- Pārskatot vairāku autoru rakstīto par 5-6 gadus vecu bērnu attīstību, var secināt, ka autoru domas ir līdzīgas. Gadu skaitlis nenozīmē bērnu attīstības līmeni, jo katrs bērns attīstās savādāk.
- Kopumā var secināt, ka bērni šai vecumā, gatavojoties skolas gaitām, vēl jo projām ir ar savu "lielo es". Bet mācās saprast, pieņemt citus, mācās ievērot noteikumus, kā arī koncentrēt uzmanību.
- Ļoti svarīgas bērniem šai vecumā ir lomu rotaļas, kurās bērni apspēlē, pieaugušos cilvēkus un sadzīvi sev apkārt.
- Bērni mācās plašāk pastāstīt par attēliem, dažādiem notikumiem. Būtiskākais, ka bērni vairāk iemācās, atceras to, ko piedzīvojuši ar savām emocijām, gan pozitīvām, gan negatīvām.
- Tieši caur emocijām un svētku svinēšanu bērns labāk atceras piedzīvoto.

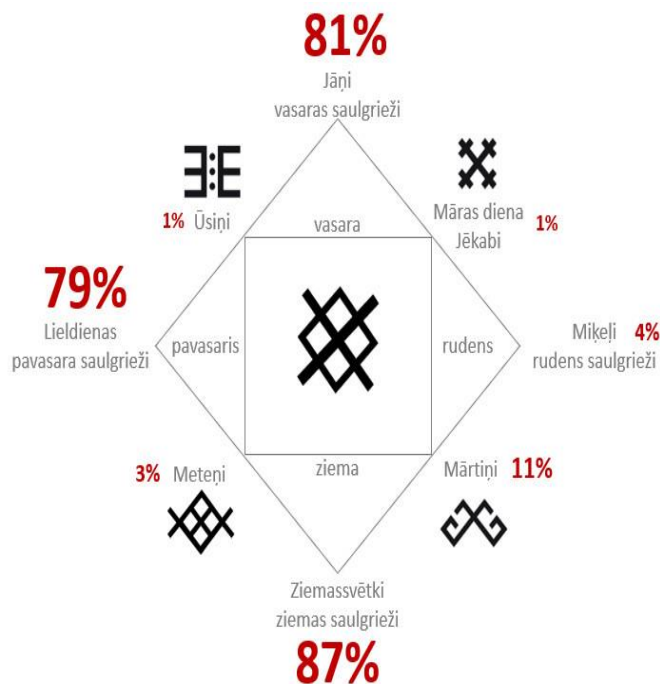
Gadskārtu svētku svinēšana nostiprina tautas kultūras vērtības un kultivē tradīciju saglabāšanu no paaudzes paaudzē. Katrai gadskārtai ir savs noteikts laiks gada ritējumā. Latviešu gadskārtu svētki ir bagāti ar izdarībām, rituāliem, kuru būtiskākais uzdevums ir atvairīt ļaunumu un veicināt labestību, paust pateicību par sasniegto un godināt senčus, kā arī nodrošināt auglību un labu ražu nākamajā laika posmā.

1.2. Gadskārtu svētki

D.Karaša savā grāmatā, Latviešu sadzīves tradīcijas un godi raksta " Godi un tradīcijas ir tautas kultūras sastāvdaļa, kas nodrošina tai nepazušanu citās tautās, kas ciena un godā savu senču tikumus un parašas, viņu dzīves gudrību un atziņas." (Karaša, 1991).

Katrā Latvijas novadā ir nedaudz atšķirīgas svētku svinēšanas tradīcijas. Ir svētki, kurus svinam mēs visi un ir arī tādi svētki kurus sākam nedaudz piemirst, šo apliecina interneta vietnes Kankar veiktais pētījums.

2018. gadā Kankar ir veicis pētījumu par gadskārtām un latvietību, kur ar interneta starpniecību visā Latvijā aptaujāti 1300 Latvijas iedzīvotāju, vecumā no 16- 74 gadiem. Šīs aptaujas rezultāti (sk.1.attēlu).

1.attēls. Aptaujas rezultāti

Šis pētījums apliecina to, ka mēs pamazām sākam piemirst savas tautas gadskārtu svētkus. Jo lielākais procents aptaujāto ir izteikuši, ka tiek svinēti Ziemassvētki, Jāņi, Liieldienas (Kankar).

Šai aptaujai var piekrist, jo arī pirmsskolā, skatoties uz svētku svinēšanu ir diezgan līdzīgi. Tiek svinēti lielākoties Ziemassvētki, Liieldienas, Jāņu diena un pārējie gadskārtu svētki, tiek tikai nedaudz pieminēti.

D.Karaša raksta, ka Latvieši savus svētkus saista ar saules stāvokli debess lokā jeb saulgriežiem. Latviešu gadskārta apzīmē Saules gada sevišķu notikumu secību, kas ar nemainību atkārtojas katru gadu. Šo notikumu pamatā ir zīmīgas izpausmes dabā. Tās rodas no saules un zemes svārstīgajām attiecībā. Zemei viena gada laikā apritot ap sauli, atšķirami četri svarīgi punkti, kad diena visīsākā un nakts visgarākā, vasarā- diena visgarākā un nakts visīsākā, rudenī un pavasarī -dienu un nakts vienādā garumā. Ar šiem notikumiem gads tiek sadalīts četros lielos posmos un katrs ceturksnis, tālāk sadalās uz pusēm, kas sakrīt ar zīmīgām pārmaiņām

dabā, ko izsauc pieaugušais un dilstošais saules gaismas un siltuma daudzums. Kopā viena gada laikā Zemes ritējumā ap sauli izceļas astoņi pieturas punkti, notikumi, kurus latvieši atzīmē ar gadskārtu svinamam dienām. Tās ir: Meteņi, Lieldienas, Ūsiņi, Jāņi, Māras, Miķeļi, Mārtiņi un Ziemassvētki. Katriem svētkiem ir savas tradīcijas un izdarības.

Arī skola2030, Kompetenču pieeja mācību saturā, Kultūras izpratnes un pašizpaušmes mākslā mācību joma tiek pieminēts, ka par šiem gadskārtu svētkiem ir jārunā un caur dziesmām, rotaļām, etnogrāfisko rakstu zīmēm, gatavojot svētku atribūtiku, bērni tiek rosināti piedalīties gadskārtu svētku svinēšanā. Bērni tiek rosināti zīmēt līmēt, ar gadskārtu svētkiem saistītu atribūtiku. Tiek gatavoti ēdieni, piemēram ceptas piparkūkas, siets siers, krāsotas olas. Bērni tiek iesaistīti dažādu masku gatavošanā (skola2030,2019).

Meteņi

Šie svētki tiek svinēti 6.februārī. Dažādas pazīmes liecina, ka senlatviešiem gadumija bijusi tieši Meteņos, par to liecina Meteņu latīniskais nosaukums “meta”, griešanās vieta. Ar Meteņiem zemkopji sākuši gatavoties jaunam gadam. Meteņus svin starp ziemas un pavasara saulgriežiem. Meteņi tiek saistīti ar linu vērpšanu, citādāk būs slikta linu raža. Ar meteņiem saistās vel daži ticējumi, kā piemēram , ja saimnieks gribēja labu linu ražu, Meteņdienas rītā nedrīkstēja ilgi gulēt. Meteni visi uzņēma ar prieku, Meteni saņemot saimniece, kūra pavardu un gatavoja mielastu, sagaidot tuvus un tālus ciemiņus, vai braucot ciemos. Ciemos braukšana meteņos simbolizē linu augšanu, tāpēc ciemojās vairākas dienas, bieži vien prom braucot tikai nākamajā dienā, kas ir Pelnu diena.

Kā piemin grāmatas Saules gads Rudenāji autores Rancāne, Siliņa-Jasjukeviča, Briška, Meteņi ir pavasara sākums un šis vārds ir aizstāts pret daudziem citiem Latvijas novados lietotajiem, kā Aizgaviņš, Skulduris, Vastlāvjiem u.c. (Rancāne, Siliņa-Jasjukeviča, Briška, 2021).

Kā raksta D. Karaša Meteņos pēdējo reizi iet ķekatās uz kaimiņmājām, jo budēji nes mājās auglību un svētību. Arī bērniem Meteņdienā ir daudz dažādu izdarību, kā piemēram, bērni maisos tiek mesti pāri sētai sniega kupenā, lai ganos ejot vasarā tie negulētu.

Meteņu svinības beidzas ar pelnu dienas atnākšanu. Ļaudis ar dziesmām pavada Meteni, lai jau nākamgad to sagaidītu atpakaļ.

Galda klāšanai Meteņdienā arī ir sava nozīme, uz galda tiek klāts balts, vai dzeltens galdauts, galdu rotā ar dažādiem zaļumiem, mētrām, kā arī staipekņiem. Ēdieni

tiek gatavoti līdzīgi kā Ziemassvētkos. Uz galda tiek likti speķa pīrādziņi, cūkas šņukurs, cūkas kāja, kā arī plācenīši.

Metēņus pavada dažādi ticējumi, kā piemēram;

- Metēņos jāvēra cūkas aste, lai labībai ir garas un pilnas vārvas.
- Metēņa vakarā ir jāveļ sniega bumbas, lai kāpostiem izaugtu lielas galvas.
- Bērniem jādod ēst cūkas šņukurs, lai veidotos labs rokraksts.
- Lai vasarā rudzi saulē neizdeg, Metēņa vakarā nedrīkst pie uguns maizi ēst. (Karaša, 1991)

Darba autore pirmsskolā strādā jau 5 gadus, tādēļ, var teikt, ka par šiem svētkiem pirmsskolā tiek runāts maz. Tiek pieminēts, ka ir šādi svētki, tie ir pavasara gaidīšanas svētki. Kad tiek gaidīta atgriezīties saulīte. Bērni aplicē, zīmē saulīti. Tiek stāstīts, ka gaišais laiks paliek ar vien vairāk.

Liieldienas

Kā raksta D.Karaša Liieldienas ir pavasara saulgrieži, kad diena svin uzvaru par tumsu. Liieldienas un Ziemassvētki latviešu gadskārtā ir vis garākās svinības.

Kristietībā Liieldienas ievada Klusā nedēļa kura sākas ar Pūpolu svētdienu, Zaļo ceturtdienu, Lielo piektdienu, Kluso sestdienu un noslēdzās ar Lielo dienu. Katrai no šīm dienām ir īpaša nozīme. (Karaša, 1991)

Kā raksta Rancāne, Siliņa-Jasjukeviča, Briška, “ Lielajā dienā ziemai vārti aizveras, vasarai atveras. Taču tumsas un gaismas maiņa nenotiek miermīlīgi un ātri. Tā ir pakāpeniska pāreja ar nemitīgu cīņu starp pieaugošo Saules aktivitāti, spēku, siltumu un ziemas salu, vēju un sniegu. Šādu pāreju periodu no ziemas aukstuma uz vasaras siltumu iezīmē pavasaris.” (Rancāne, Siliņa-Jasjukeviča, Briška.2021. 16).

Tāpat kā visiem svētkiem arī šiem jāgatavojas jau laikus. Tiek sakopta māja, krāsotas olas. Kā min Karaša, skatoties uz Latvju dainām, nav pārliecinošu norādījumu par olu krāsošanu senatnē. Šī iemesla dēļ var pieņemt, ka šī tradīcija ieviesusies jau jaunajos laikos.

Olas tiek krāsotas ar dažādiem paņēmieniem, Kā piemēram ietītas krāsainā lupatiņās, drāniņā var iebērt putraimus, krāsainus dziedziņus, skujas, sūnas bērzu lapas. Tā veidojot krāsainas un raibas olas.

Olas jāvēra katrai saimniecei, tādēļ, lai nākamajā gadā būtu laba satiecība ar kaimiņiem. Īpaši maģisks spēks esot piemītis ūdenim kurā vārītas olas, tas esot līdzējis

atvairīt vanagus no vistām. Pirts slotas kuras izmērcētas vārīto olu ūdenī, Lieldienu rītā tika sietas pie sētas stabiem, tā atvairot vanagus.

Arī Lieldienām ir dažādi ticējumi, kā piemēram:

- Kas Lieldienās citam olas zags, pats paliks plīks, kā ola.
- Lieldienās nedrīkst ēst olas bez sāls, tad visu gadu melos.
- Ja grib, lai visu gadu būtu sārti vaigi. Tad Lieldienas rītā pirms saullēkta vajag apēst trīspadsmit dzērveņu ogas.
- Lieldienās esot jāēd tikai olas, jo to kas Lieldienās ēd daudz gaļas visu gadu moka kukaiņi (Karaša, 1991).

Liieldienās ļaudis daudz šūpojās. Kā raksta D. Karaša, šūpoļu kāršana un vietas izraudzīšana bija īpašs goda pienākums. Šim nolūkam parasti cirta oša vai ozola kārti. Šūpolēm vietu izraudzīja kalnā, kas bieži vien bija starp diviem ozoliem. Šūpošanās bija saistīta ar auglības veicināšanu. Jo vairāk šūposies, jo būs lielāka, linu un kaņepju raža.

Reizē ar šūpošanos notiek arī apdziedāšana. Šūpojoties puisi cenšas parādīt savu spēku un uzšūpot šūpoles pēc iespējas augstāk. Par to no izšūpotajām meitām saņemot olu, adītus cimdus vai zeķes.

Šūpolēs šūpojās vel vienu nedēļu pēc Liieldienām, tad gan šūpoles sadedzināja, lai tajās nevarētu šūpoties raganas.

Kā raksta D.Karaša, Liieldienās neiztika bez sišanās ar olām. Kuras pavadīja ticējumi, kā, piemēram, katrs paņem pa vienai olai, ievēlas vēlēšanos, tad sit pa olas tievo galu un ja ola nesaplīst, tā vēlēšanās piepildās un pārsistā ola jāatdod stiprākās olas īpašniekam. Neiztika arī bez olu ripināšanas, olas ripināja pa speciāli tam veidotu reni un kuru olu aizskāra, ripinātāja ola to drīkstēja paņemt.

Klājot Liieldienu galdū ir jādūmā ne tik daudz par galdā liekamajiem ēdieniem, kā par to lietpratīgu izvēli, glīts sakārtojums, trauki. Tiek uzskatīts, ka Liieldienu svarīgākā maltīte ir brokastis. Uz Liieldienu brokastu galda tiek klāts, dzeltens vai zaļš galdauts, apklāto galdū grezno ar pūpoliem, izplaucētiem bērziem, kā arī ar pirmajām pavasara puķēm, narcisēm, vizbulēm. Galdā tika celtas olas, sviests, auksts, teļa vai cūkas cepetis, žāvēts šķiņķis, žāvētas zivis, dažādi ievārījumi, kā arī biezpiena cepumi. (D.Karaša)

Darba autore ir novērojusi, ka par šiem gadskārtu svētkiem ar bērniem tiek runāts krietni vien vairāk. Un bērni šajos svētkos tiek iesaistīti. Krāsojot olas, kāčojoties, ripinot olas un šūpojoties. No novērotā var secināt, ka šie ir gadskārtu svētki kuri bērniem paliek atmiņā, jo viņi paši piedalās svētku svinēšanā un gatavojās iet. Labprāt krāso olas, bērniem tiek stāstīts, ar kādiem dabas materiāliem kādreiz mūsu

senči krāsoja olas. Tiek plaucēti zariņi. Bērniem tiek stāstītas arī tradīcijas. Piemēram, ka olas Lieldienās nevar ēst bez sāls, tad melosi. Par tradīcijām runājot, ļoti labi var novērot katra pedagoga paša pieredzi un novada iezīmes no kura pedagogs ir nācis.

Ūsiņi

Kā nākošie gadskārtu svētki tiek svinēti Ūsiņi, kas tiek svinēti 23 aprīlī. Kā piemin D. Karaša, šie svētki iezīmē pavasara beigas un vasaras sākumu. Ūsiņi tiek dēvēti arī par Zirgu dienu, Jurgiem, Zirgu Ūsiņu. Tiek uzskatīts, ka Ūsiņš ir zirgu gādnieks, kuram pašam ir labi zirgi. Ūsiņa dienā jeb Jurgos, pirmo reizi ganos tiek laistas govīs. Laižot govīs ganībās, notiek rumulēšanas, kad ar ūdeni apļēj govīs, lai tām būtu daudz piena. Tiek aplieti arī gani, lai vasarā ejot ganos tiem nenāktu miegs un nekostu odi.

Pēc rumulēšanās tiek pasniegts mielasts, kur uz galda tika liktas vārītas olas, vista vai gailis, kā arī piens, plāceņi un sviests, kā arī Ūsiņa alus. Olas vajadzēja ēst vai mest pāri govju mugurām, lai tās būtu apaļas. Uz galda liekamajam maizes klaipam vajadzēja būt apaļam, tas tādēļ, lai tādi augtu zirgi un govīs (Karaša, 1991).

Pirmo reizi tiek jāts pieguļā, kur līdzīti tiek ņemts ēdiens, olas, ar kurām tiek pacienāts arī Ūsiņš. Vienu olu iemetot kārklu krūmā, lai zirgi labi barotos, otru olu ielika ozola dobumā, tā deva zirgiem spēku un izturību.

Kā raksta D.Karaša kalpi šajā dienā brauca pie jauniem saimniekiem, ja Jurgī iekrita sestdienā, tad jaunajā vietā būs ilga dzīvošana. Ūsiņi jeb Jurgī ir linu sējamā diena.

Arī Ūsiņos klājot galdu uz galda tiek liktas olas, gailis, plāceņi, kāļi, kartupeļi, burkāni, bietes. Vel tiek ēsti kāposti, kas savārtīti kopā ar putrainiem un cūkgaļu.

Jurgūs pavada arī ticējumi, kā piemēram:

- Jurgūs esot jācep maize, tad zirgi būšot brangi.
- Ja Jurgā dienā nemazgā muti, tad tā vasarā neapdeg.
- Ja pirms Jurgiem ir dzirdams pērkons, tad būs labs gads (Karaša.1991).

Darba autore ir novērojusi, ka arī runājot par Ūsiņiem, jeb Jurgā dienu, par šiem svētkiem tiek tikai nedaudz pieminēts. Ir grūti piemeklēt tādas, šo svētku tradīcijas kuras iedzīvināt, lai tās bērniem paliktu atmiņā. Bērni tiek rosināti gatavoties sēšanas darbiem. Jo pirmsskolā ir gan siltumnīca, gan sakņu dobe, kur vēlāk pārstādīt izaugušos augus.

Jāņi

Kā nākošie gadskārtu svētki tiek svinēti Jāņi, kas tiek atzīmēti 23. jūnija vakarā un 24 jūnijā. Svētki tiek svinēts pašā vasaras vidū, kad visgarākajai dienai seko visīsākā nakts. Tuvojoties jāņu laikam, Jānis ar savu saimi pošas svinībām, tiek pušķoti vārti, siets siers un darīts alus.

Līdz Jāņa dienai jāsteidz pabeigt visus laiku darbus –kā, piemēram, papuves aršana rudziem, dārza ravēšana, zāles pļaušana ap māju. Līdz Jāņu dienai tika pītas jostas, balināti audekli, izrakstīti krekli, jo tika uzskatīts, ka tikai līdz Jāņu dienai audekli balinās, bet pēc tam tie pūst.

Zāļu dienā, kas tiek atzīmēta 23. jūnijā ar Jāņu zālēm un meijām tika izpušķota sēta, istabas, durvis. Šai dienā tiek darināti, ne tikai ozolu vainagi, bet arī vainadziņi no sarkanā āboliņa, ko parasti galvā lika jaunas meitas, bet arī no magonēm un rudzupuķēm un baltajām un sarkanajām rozēm.

Ar Zāļu dienā pītajiem vainagiem meitas mēdza arī zīlēt, lai noskaidrotu mūža ilgumu. Vainags tika pakārts istabā vai klētī un pēc kāda laika to apskatot, tika secināts, ja vainags novītis, būs drīz jāmirst, ja vel zaļš, tad ilgi dzīvos.

Tautasdziesmās tiek apdziedāts, visa laba Jāņu zāle, tādēļ ar saplūktajām zālēm tika appušķoti lopi un darbarīki. Tautasdziesmās tiek pieminētas dažādas jāņuzāles, kam piemīt ārstnieciskas īpašības, kā, piemēram, madara, kumelītes, papardes, āboliņš u.c. Tika uzskatīts, ka šīs zālītes, gan mājlopiem, gan cilvēkiem un sētām deva svētību. Tādēļ, nedrīkstēja aizmirst, zāļu pušķiem pievienot, lupstājus, biškrēsliņus un kalves. Ar daudzveidīgām jāņu zālēm tika pušķotas istabas un uz grīdas kaisīja kalmes. Ar Jāņu zālēm tika atbaidīti ļaunie gari un raganas.

Jāņu māte Jāņos klāja galdus, cepa pīrāgus un plāceņus. Šiem darbiem bija jābūt paveiktiem līdz launagam, lai laikus varētu sagatavoties svētku svinēšanai. Arī gani steidza laikus pārdzīt mājās lopus, kas bija sapušķoti ar zāļu vainagiem.

Kad pienāk vakars un visi saposušies, iet vakariņās, saimnieks, ko dēvē par Jāņu tēvu, dod saimei alu, bet saimniece, ko dēvē par Jāņa māti, dod sieru. Pēc vakariņām notiek aplīgošana, saime un sanākušie kaimiņi, kurus dēvē par Jāņa bērniem, aplīgo saimniekus, laukus, dārzus un mājlopus. Tas tiek darīts, lai nestu svētību.

Kad Jāņa bērni savus tīrumus aplīgojuši, tie dodas uz kaimiņu sētām, aplīgojos, apdziedos, tā svētību dodot arī tām. Katrā sētā, Jāņa bērni tiek pacienāti ar sieru, alu un pīrādziņiem.

Tika kurts arī ugunskurs, visizplatītākais Jāņuguns bija mucīņas dedzināšana. Mucīņa tika piepildīta ar sveķainu malku, darbu un tāsīm, kas tika piestiprināta garas

kārts galā. Muciņu aizdedzināja ar salmu grīslī, kas stiepās līdz pašai zemei. Šādu kārts galā degošu mucu sauca par pudeli.

Arī Jāņu vakaram ir savi ticējumi, kā, piemēram:

- Līgodamas meitas vij vainagus un met kokā, ja vainags ar pirmo reizi aizķeras un paliek kokā, var būt droša, ka rudenī jau saimniekos savā pagalmā, ja nē tad, vel gadiņš jāpagaida.
- Ja vainadziņš iemetot upē aizpeld uz otru krastu, drīz vedīs tautās, ja paliek savā pusē, būs jāpadzīvo pie tēva.

Līgošanu Jāņu bērni nobeidz ieraugot sauli uzlecam. Tiek uzskatīts, ka Jāņu rītā saule rotājas treideviņās krāsās, brīžiem zaļa, brīžiem zila, brīžiem sarkana. Pēc līgošanas Jāņu rītā līgotāji, vienmēr centušies izgulēties, Jāņu zālēs, tādā veidā sapnī redzos nākotni.

Kad Jāņu diena pavadīta, Jāņu zāles un vainagus iznes kaltētīs un vēlāk saliek klētsaugšā. Ziemā ja lopiem kas kaiš, zāles vai vainagi tiek aplieti ar karstu ūdeni un vēlāk tiek doti lopiem, lai tiem laba veselība (Karaša, 1991).

Darba autore novērojusi, ka par šiem svētkiem, tāpat kā par Lieldienām, bērni zin nedaudz vairāk, gan pirmsskolā, gan mājās tiek pīti vainagi. Pirmsskolā, kopā ar bērniem tiek siets siers. Gan vainagi, gan siera rituļi ir apaļas formas. Bērniem tiek stāstīts, apaļā forma ir saistīta ar saulīti. Jo šis ir laiks, kad saulīte uzvar tumšu un dienas gaišais laiks, ir vairāk, kā tumšais.

Māras

Māras diena tiek svinēta 15. augustā. Senlatvieši Māru sauca arī par māti. Latviešu dainās viņai ir dažādi prievārdi, kā piemēram- Uguns Māte, Zemes Māte, Ūdens Māte, Vēja Māte. Bez šīm četrām galvenajām mātēm ir Meža Māte, Jūras Māte, Ogu Māte, Ziedu Māte, Bišu Māte u.c.

Senlatvieši viņu dēvēja arī par Mīļo Māru, viņas gādībā un aizbildniecība bija visa saimniecība un iedzīve. Māra veicina darbu un raugās, lai tas būtu ražīgs. Māra dod auglību, briedina ražu un glabā dzīvības noslēpumus. Kā raksta D.Karaša, Māra ir sieviešu un bērnu aizbildne, tādēļ jo svarīgāk iegūt viņas labvēlību. Mārai parasti ziedoja izrakstītas prievītes un jostiņas, tās iekarot krūmos un kokos. Māra tiek dēvēta par Dzīvības Māti, tādēļ piedzimstot cilvēks nonāk Māras pasaulē un paliek viņas gādībā.

Pirms liek krāsni maizi, kā arī pavarda pelnos zīmēja Māras krustus, lai saglabātu uguni.

Māras diena tiek dēvēta arī par Maizes dienu, kad Māra gādā par jauno ražu un cep maizi. Lopu diena, kad visa dzīvā un nedzīvā radība ir Māras ziņā. Tirgus dienu, kad Māra ir atbildīga par saimniecību un saimniekošanu. Kā arī Precību dienu, kad jaunie ļaudis lūkojās uz precībām, ja līdz Māras dienai precinieki vel nav sagaidīti, meitas vel var cerēt līdz Miķeļiem. (Karaša, 1991).

Autore novērojusi, ka pirmsskolā šai dienā tiek stāstīts par dažādiem labības veidiem. Kopā ar bērniem tiek cepta arī maizīte. Bērni ar aizrautību piedalās mīklas gatavošanā. Un pašu ceptās maizītes degustēšanā. Citreiz maizīte tiek cepta arī uz lazdu koka iesmiņiem uz ugunskura.

Miķeļi jeb apjumības

Svētki tiek svinēti 29. septembrī, šos svētku sauc arī par Appļāvībām jeb Jumja dienu. Šīm rudens saulgriežu svinībām ir divas dažāda rakstura izderības. Saulgriežu svinības, kur galvenā loma ir Dieva dēla Miķeļa klātbūtnei, kā arī ražas novākšanas svinības ar Jumja godināšanu. Miķelis dainās tiek uzskatīts, par labu un bagātu vīru, arī par maizes tēvu. Līdzīgi kā Ūsiņš, Miķelis gādā par zirgiem, bet viņa gādība sākas no rudens.

Jumis latviešiem ir auglības un svētības nesējs. Jumja zīme ir divas vārpas uz viena stiebra, divi kopā saauguši lini, dārzeni, ceriņi u.c. (Karaša, 1991).

Kā raksta Zelmene, līdz Miķeļiem visai labībai un ražai bija jābūt novāktai. Uz dārza drīkstēja palikt tikai kāposti. Ražu atliek vien pasargāt no sīkajiem grauzējiem, žurkām un pelē. Tautasdziesmas vēsta, ka Miķelis ir bagāts vīrs un šī diena sakrīt arī ar ražas novākšanas dienu, tādēļ Miķeļa dienā galds, bija bagātīgi klāts. Uz galda noteikti vajadzēja būt gaļai, tādēļ, kāva kādu mājlopu, sivēnu, aitu, āzi, tas tika darīts, lai veicinātu nākamā gada ražu. Miķeļa dienā kāva arī gaili. Šajā dienā arī kāpostiem vajadzēja būt ieskābētiem. Miķeļu cienasts, bija arī apaļas karašas, kas veidotas arī no rupja maluma miežiem un kviešiem un neztika arī bez alus(Zelmene, 2008).

Tiek rīkots Miķeļa gadatirgus, kad uz tirgu sabrauc lauku ļaudis no visām malām un tirgojas ar rudens ražu. Uz tirgu nāk arī jaunie ļaudis, kas viens otru noskatījuši un tiek dzertas derības. Miķeļi tiek uskatīti par pēdējo pieguļas dienu.

Pēc Miķeļiem jeb Apjumībām sākās Dieva dienas, Dievaines, jeb veļu laiks (Karaša,1991).

Autore novērojusi, ka arī pirmsskola šai dienā tiek rīkota ražas novākšanas talka. Bērni tiek rosināti nogaršot to kas saudzis mazajā sakņu dārziņā. Novērots, ka pašu sēts un audzēts, bērniem garšo. Neskatoties uz to, ka ikdienā bērni dažus dārzenus, vai

garšaugus, ēd ne visai. Tas ko bērni novākuši tiek nodots pavārēm, uzglabāšanai. Arī bērniem tiek stāstīts, ka mūsu senčiem šī bija diena, kad tika novākta raža un viss noglabāts klētī, un apcirkņos. Ar bērniem tiek pārrunātas vārdi kurus viņi nezina.

Mārtiņi

Latviešu gadskārta Mārtiņi tiek svinēti 10.novembrī. Šie svētki iezīmē rudens beigas un ziemas sākumu. Līdz Mārtiņiem jābūt pabeigtiem visiem rudens darbiem, no lauka jābūt novākti pēdējiem kāpostiem, kā arī jābūt apartiem tīrumiem, lai zeme varētu atpūsties.

Ja Ūsiņš atbildīgs par zirgiem vasarā, Miķelis- rudenī, savukārt Mārtiņš ziemā. Pēc Mārtiņiem zirgus parasti sāk turēt stallī. Ar Mārtiņiem beidzās ganu laiks, arī citi mājlopi tiek turēti kūtī. Šis laiks, lauku sētā iezīmē arī lopu kaušanas laiku. Uz Mārtiņiem kauj vistu vai gaiļi, bet raksturīgi, ka kauj melnu vistu. Vistas kaušana sekmē govju labklājību, bet gaiļa kaušana, zirgu.

Rudens darbu cēliens noslēdzas ar svinībām un kā jau rudens svētki, galds, tiek klāts bagātīgs. Uz galda tiek likti kāposti, maize, gaļa, medus, alus un medus rauši.

Ar Mārtiņiem sākās masku gājieni, tie turpinās līdz pat Ziemassvētkiem un noslēdzas Meteņos.

Mārtiņos masku gājiena dalībnieki tiek saukti par budēļiem, čigāniem, Mārtiņbērniem. Ejot Budēļos, cilvēki ar pārgērbšanos attēloja dažādus, dzīvniekus, meža zvērus un lietas. Parasti svētību nesdami budēļi gāja no sētas uz sētu, atveidojot, mazo vīriņu, garo sievu, dzērvi, lapsu, vilku, lāci, kazu, nāvi, labības stabiņu u.c. Mārtiņbērni, sētās ienesa svētību, tādēļ visur tika gaidīti, viņi dziedāja, dejoja un taisīja troksni ar līdz paņemtajiem priekšmetiem, karotēm, katlu vākiem, pannām. Ar savām dziesmām budēļi gan slavēja, gan nopēla mājiniekus (Zelmene, 2008).

Autore novērojusi, ka tāpat kā citos svētkos arī šajos ar bērniem tiek pārrunāts, ko viņi jau zina, vai ir dzirdējuši par šiem svētkiem. Par Mārtiņa dienas simbolu, gaiļi. Vai mūsu pilsētā tāds ir redzēts? Par to, ka Mārtiņdienā iet čigānos. Bērniem tiek pastāstīts, kas tas ir iešana čigānos. Tiek teikts, ka senāk, ejot čigānos, cilvēki parādīja sevi, apskatīja ciemus kurus citādāk neredzētu. Pieminot maskas bērniem tas saistās ar mūsdienu svētkiem, Helovīniem.

Ziemassvētki

Tiek svinēti 24.decembrī. Tā ir gaismas uzvara pār tumsu, kad tumsa sasniedzama savu augstāko pakāpi un savu vietu atdod gaismai.

Ziemassvētki tiek svinēti trīs dienas. Jau laikus ļaudis sāk svētkiem gatavoties, sakopdami sētu un istabu, sevišķa vērība tiek pievērsta istabas pušķošanai. Ziemassvētkiem raksturīgs telpas dekors ir no salmiem gatavots puzurs.

Senajiem latviešiem tie bija liksmīgas pilni svētki, jo ļaudis cerēja, ka pēc saules atgriešanās nākošais būs auglības un bagātas ražas pilns gads. Ziemassvētku atnākšana tika gaidīta ar nepacietību. Uzmaniība tika pievērsta kamanām un zirgiem ar kuriem cauri ziemeļvējam un kupenām tie atbrauca. Bērni tos sagaidīja, skrienot pretī ar basām kājām, jo šie svētki visu gadu tika nepacietīgi gaidīti.

Viena no īpatnējām bija bluķa vilkšana Ziemassvētku vakarā, tam ir sava rituāla nozīme. Ļaudis, iesējuši bluķi virvē vilka, to pa dažādām vietām, sevišķi tur kur gadījušās, kādas nelaimes un likstas, caur bluķa vilkšanu tie šai bluķī sakopoja visas nelaimes. Bluķi vilka visa saime un tas noslēdzās ar bluķa dedzināšanu. Dedzinot bluķi to pavadīja dziedāšana un dancošana. Jo nu jaunajā saules gadā varēja cerēt uz auglību un labvēlību.

Ziemassvētki bija īstais laiks jautriem masku gājieniem. Ķekatās gājējus pavadīja budēļu tēvs un budēļu māte. Vārds budēlis, cēlies no darbības vārda "budīt", kas nozīmē mudināt, skubināt. Caur maskām ļaudis mēģināja attēlot tos garus kurus vēlējās atvairīt vai kuru labvēlību vēlējās iegūt. Budēļu tēvs ir ģērbies ziemas laikam atbilstošā tērpā, ar pātagu rokās, kurai galā krāsaini dzīpari un prievītes. Ļaužu pēršanai Budēļu tēvs ņem līdzī arī bērza žagarus un egles zarus. Tas tiek darīts tāpēc, lai veicinātu dzimstību kūtīs un istabās, kā arī lai būtu laba raža druvās, dārzā, sētā.

Masku gājiens bijis dzirdams pa gabalu, jo to pavadīja dažādi trokšņi, kuri tika radīti ar dažādiem sadzīves priekšmetiem, katlu vākiem, pannām, karotēm, veļas dēli, tika izmantot arī zvaniņi, zvārguļi, bungas. Ķekatnieku izderības parasti vadīja budēļu tēvs ar budēļu māti.

Ziemassvētkos galds bija bagātīgi klāts, ar dažādiem ēdieniem. Uz galda bija vērītas pupas, zirņi, putraindesas, cūkas šņukurs, zivis, cepti kāļi, olas, pīrāgi, meds, alus, no dzīvās labības vārīts grūdenis, zīdenis. Mielasts nebija tikai izēšanās, tas bija īpašs rituāls, jo pie galda vajadzēja sēsties deviņas reizes. Tas tādēļ, ka cilvēki ticēja, ka dūšīga ēšana viņiem palīdzēs pārvarēt bargos ziemas laikus, un nodrošinātu pārticību mājām nākamajam gadam.

Mūsdienās Ziemassvētku centrā ir eglīte ar svecītēm. Eglītei ar kristību nav nekā kopīga, jo egle ie senču dzīvības koks, ko ziemas saulgriežos ienesa namā un ar egles zariem pēra cilvēkus, lai tiem būtu veselība, dzīvīgums, svētība (Zelmene, 2008).

Apkopojot dažādu autoru rakstīto par gadskārtām var secināt, ka Latviešiem gadskārtu svētku svinēšana ir bijusi nozīmīga. Svētku svinēšanai ir bijusi dziļa rituāla nozīme, galvenokārt, lai piesaistītu sev un savai saimei veselību, pārticību. Svētki, svinēti plaši, gaidot ciemos kaimiņus, radus, kā arī pašiem, braucot vai ejot tuvus un tālos ciemos. Kā arī, atrādītu sevi un iepazītos, kā piemēram došanās uz tirgu, vai svinot gadskārtu svētkus Lieldienas. Jaunajiem cilvēkiem bija vienīgā iespēja iepazīties un tikt pie vīra vai sievas.

Kā raksta M.Zelmene mūsdienās svētku tradīcijas ir mainījušās, kaut vai Ziemassvētku, jo tagad ziemassvētki ir klusi ģimenes svētki (Zelmene, 2008).

Laika gaitā mainījušās ir ne tikai svētku tradīcijas bet arī galda klāšana, ēdieni.

Tam var piekrist, jo mūsdienās steigā, svētki tiek mazāk svinēti, to ļoti labi var novērot pirmsskolā. Kad svinot svētkus var nojaust, vai bērns par šiem svētkiem dzird pirmo reizi. Vai bērnam ir sava zināšanas.

Mūsdienās izglītības iestādes skolotājs lielā mērā uzņemas tradicionālās kultūras turpināšanas procesu, ņemot vērā, ka ģimenē šis kultūras turpināšanas process samazinās. Tas rosina domāt, ka izglītības saturā ir nepieciešams atvēlēt pietiekamu vietu tradicionālo kultūras vērtību apguvei (Pumpiša, 2019).

Pirmsskolas izglītības iestāde ir pirmais solis mūsu izglītības sistēmā, un ir būtiski jau šajā posmā aktualizēt kultūras vērtību izpratni. Apgūstot šo tematu, svarīgi rosināt skolēnu domāt par to, ka cilvēku dzīve ir cieši saistīta ar norisēm dabā. Šajā tematā skolēni rosināmi, apgūt folkloras pasaulē izvirzītās vērtības, veidot savu vērtību pasauli. Būtu jārada iespēja saskatīt, ka folklorā aktualizētās tautas vērtības, tradīcijas ir dzīvas arī mūsdienās (Skola 2030).

Arī Zviedrijā bērniem pirmsskolā tiek mācīti kristīgie svētki, kas ir Ziemassvētki. Bērni svin Ziemassvētkus un Adventi. Svētki četru nedēļu garumā tika svinēti, lai veicinātu tradīcijas un nacionālo piederību. Rakstā tika pētītas divas pirmsskolas, kur viena svētkus svinēja reliģiski, bet otra pirmsskola laicīgi. Kā un vai atšķiras svētku svinēšana un kā tā saistās ar nacionālo piederību. Saskaņā ar Zviedrijas mācību programmu pirmsskolas izglītības iestāžu darbiniekiem ir dots uzdevums “nodot” kultūras mantojumu, kas definēts kā “vērtības, tradīcijas un vēsture, valoda un zināšanas – no vienas paaudzes nākamajai” (Skolverket [Citāts2018](#)), Reliģija nav minēta kā nododamā kultūras mantojuma aspekts. Tomēr, tā kā divi no lielākajiem valsts svētkiem (Lieldienas, Ziemassvētki) Zviedrijā ir saistīti ar luterisko kristietību,

vairākas Zviedrijas pirmsskolas tradīcijas pievērš lielu uzmanību kristiešu saknēm. Tajā pašā laikā pētījumi liecina, ka reliģiskās tradīcijas, kas ietvertas zviedru nacionālajā identitātē un kultūrā, pieaugošās reliģiskās daudzveidības apstākļos ir kļuvušas redzamākas (Puška, Andersone, 2022).

Citā rakstā tiek pieminēts, ka Ziemassvētkiem un Lieldienām pamatā ir kristīgās tradīcijas tādēļ, lai gan dati liecina par to, ka visās pirmsskolas izglītības iestādēs ir īpašas aktivitātes saistībā ar Ziemassvētkiem un Lieldienām, bet daudz tiek domāts, par veidu kā to izdarīt, jo tad ir jārūnā par reliģiju. Un skolotāji īsi nevēlās par tēmu reliģija runāt (Reimers, 2019).

S.Lodiņa savā pētījumā raksta, ka tā kā ar vien vairāk skolās un pirmsskolās parādās dažādas etniskās, lingvistiskās minoritātes. Tādēļ ir vel jo svarīgāk skolās un pirmsskolās runāt par dažādiem latviešu gadskārtu svētkiem, jo ne visās arī latviešu ģimenēs šie svētki tiek svinēti.

Tādēļ skolotājam ir atbildība veicinot bērnu interesi par latvisko kultūru, neatkarīgi no bērnu etniskās piederības.

S.Lodiņas pētījumā tiek pieminēts arī, ka apgūstot kultūras mantojumu, bērns apgūst ne tikai literatūru, latviešu valodu, mūziku, vizuālo mākslu, sociālās zinības, vēsturi, bet iegūst arī pozitīvu attieksmi pret kultūras mantojumu. Vienlaikus bērnam tiek aktualizēta identitāte un vienlaikus arī etniskajā kultūrā balstīts priekšstats par tādām tradicionālajām vērtībām kā ģimene, darbs, valsts daba (Lodiņa, 2021).

Lai svētki kvalitatīvi tiktu svinēti ir jābūt sadarbībai ar vecākiem. Tādēļ autore piekrīt Toddo teiktajam, ka pedagogam, sazinoties ar vecākiem ir tieši un konkrēti jāpaskaidro sava ideja tās izpilde un iemesls. Ir labi sniegt vecākiem, jautājumus, idejas kurus vecāki var īstenot kopā ar saviem bērniem. Tiek paskaidrots, ka šādā veidā vecākiem ir lielāka skaidrība, kā un kas viņam ir jādara gatavojoties svētkiem, kopā ar saviem bērniem. (Roisleen, 2020).

Darba autore secina, ka:

- Latvieši ir bagāti ar gadskārtu svētkiem.
- Svētki tiek svinēti, lai piesaistītu auglību un labu ražu, kā arī lai pateiktos, par bagātīgo ražu latviešu dievībām, kā piemēram Zemes mātei, Mājai, Jumim, Laimai u.c.

- Svētki, tiek svinēti ar dažādām izdarībām, svētku galdu, ciemiņiem, vai braucot ciemos.
- Svinot svētkus, bieži vien arī jaunie cilvēki satikās, vēlāk svinot kāzas.
- Latviešiem ir daudz ticējumu, kuri saistīti ar konkrētiem svētkiem. Kā piemēram- ja rudenī kokiem lapas krāsojas no apakšas, būs barga ziema.

2. Identitātes veicināšana gadskārtu svētkos pirmsskolā

2.1. Gadskārtu svētku iepazīšanas process

5-6 gadīgo bērnu pirmsskolas grupu kurā strādā darba autore, apmeklē 22 bērni. Kopumā ņemot bērni ir emocionāli pozitīvi. Bērniem patīk dejot un dziedāt, ir zinātkāri, labprāt mācās visu jauno. Bērniem ir laba saskarsme ar pieaugušajiem un vienam ar otru.

Lai noskaidrotu kā var veicināt identitāti caur gadskārtu svētkiem, tika veikts pētījums un novērojot bērnus un aptaujājot vecākus, gatavojoties gadskārtu svētkiem un svinot tos. Pētījums notika plānojot un vadot gadskārtu svētkus, kā arī iekārtojot attīstošu, drošu, radošu vidi un ikdienā darbojoties ar bērniem.

Galvenā metode, kas tiks lietota ir pedagoģiskais novērojums. Novērošana ir mērķtiecīga psihes izpausmju uztvere, pētāmo uzvedībā un darbību. Tā iepazīstot bērnus dabiska ceļā. Šīs metodes pamatā ir plāns, kuru nosaka izvirzītā hipotēze.

Gadskārtu svētki pirmsskolas izglītības posmā tradicionāli tiek izmantoti kā līdzeklis bērnu iepazīstināšanai ar tautas kultūras tradīcijām. To mērķis- nodrošināt jēgpilnu sagatavošanās un svinēšanas pieredzes veidošanos ievērojot bērnu attīstības individuālās īpatnības un vajadzības, pamatojoties uz pozitīvas attieksmes veidošanu un mācīšanos, darot to ar sev tuviem pieaugušajiem.

Mācību programmā Skola2030 tiek aprakstīta iepriekšminēto astoņu svētku svinēšana. Uz šī pamata ir veikts pētījums, par gadskārtu svētku svinēšanu pirmsskolā un identitātes veicināšanu, caur svētku svinēšanu.

Pirms tika veikts pētījums un novēroti bērni, svētku svinēšanas laikā, tika izvirzīti sasniedzamā rezultāta apguves līmeņi, kas ņemti no Skola2030, Kultūras izpratnes un pašizpausmes mākslā mācību jomas. 5-6 gadi, 3 pirmsskolas posms:

Sācis apgūt- ja bērns dzied tautasdziesmas, piedalās rotaļās, spēj nosaukt svētku atribūtiķi, zīmē, līmē, krāso dažādas etnogrāfisko rakstu zīmes, piedalās gadskārtu svētku svinēšanā.

Turpina apgūt- ja bērns dzied tautasdziesmas, dejo dejas, iet rotaļās, piedalās gadskārtu svētku gatavošanā un svinēšanā, kā arī spēj nosaukt etnogrāfiskās rakstu zīmes.

Apguvis- ja bērns dzied tautasdziesmas, iepazīst latviešu un citu tautu tradīcijas, kultūras raksturīgās dejas, svētkus, zīmes.

Apguvis padziļināti- ja bērns, iet rotaļās, dejo dejas, dzied gadskārtu svētkiem piemērotas tautasdziesmas, gatavo svētku atribūtiku, atveido etnogrāfisko rakstu zīmes, piedalās gadskārtu svētku svinēšanā, stāsta par svētku tradīcijām (Skola2030, 2018).

Sākot novērot bērnus, tika konstatēts, ka lielākā daļa bērnu ir apguvuši, šo mācību jomu. Bija arī bērni, kas tikai turpina apgūt. Kā jau Ē.Kalvēns piemin savā publikācijā, Attīstības psiholoģijā, ka bērni attīstās dažādā līmenī un ne vienmēr tas saistīts ar viņu bioloģisko vecumu.

Mūsu tautai no sendienām raksturīgs darba tikums, bet laikmeta un dažādu notikumu ietekmē ir ne mazums cilvēku, kas mūsdienās gadskārtu svētkus sāk piemirst. Vecāki bērniem sniedz informāciju par apkārtējo pasauli, bet bieži vien, nemāca bērniem svētku jēgu un vērtību. Līdz ar to mūsdienās bērni attālinās no savas tautas saknēm un tradīcijām.

Der palasīt literatūru, kā agrāk godi svinēti, kādas dziesmas dziedājuši, kādas bijušas dažādu svētku rituālu nozīmes- tas viss mums būtu jāzina.

Rodas jautājums, kas senajiem latviešiem ir kopīgs ar mūsdienu sabiedrību? Pēc autores domām, agrāk cilvēki dzīvoja citos sociālajos apstākļos, kā arī cita rakstura ģimenēs. Viena no kopīgajām iezīmēm ir latviešu mentalitāte, kā arī kultūras saknes.

Diemžēl, mūsdienās vecākiem atliek ar vien mazāk laika bērnu audzināšanai, jo daudz laika tiek patērēts, elementāru vajadzību apmierināšanai. Tādēļ liela loma bērnu audzināšanā ir pirmsskolai.

Pēc autores domām – skolotāja pareizi organizēti un vadīti latviešu tautas svētki varētu būt laba latviskās identitātes veicināšana.

Iepazīstot un analizējot latviešu tautas ieražas un svētkus, autore ir atspoguļojusi scenārijus svētku svinēšanai, pēc kuriem arī tika vadīti daži no svētkiem pirmsskolā. Organizējot svētkus ļoti svarīgi ir ,lai par gadskārtu svētkiem tiktu runāts arī ikdienā. Gatavojoties svētkiem, tiek veidots plāns, pēc kura arī vajadzētu vadīties.

Gatavošanās svētkiem:

1. Kopā ar bērniem jānoskaidro kāds gadalaiks.
2. Gadskārtu svētki, šai gadalaikā.
3. Jāizskaidro bērniem svētku tēlu nozīme.
4. Dabas norišu vērošana.
5. Tautasdziesmu mācīšanas.
6. Tautas ticējumi apskatīšana, izpētīšana.
7. Telpu rotāšana.
8. Ēdienu gatavošana svētkiem.

9. Kādas ir izderības šajos svētkos.

Svētku norise:

1. Dažādas izderības un norises atbilstoši svinamajai dienai.
2. Rotaļas, dziesmas, dejas.
3. Svētku svinēšana.

Pēcsvētku periods:

1. Tiek veikta svinību analīze.
2. Pārrunas ar bērniem par svētku atzīmēšanu ģimenēs.

Gatavojoties svētkiem bērniem tiek izskaidroti tēli. Tiek pastāstīts par Mārtiņdienas simbolu- gaili, Lieldienās, tās ir olas, šūpoles, pīrādžiņi u.c., Jāņu dienas, tie ir vainagi, ugunskurs, savukārt Ziemassvētkos, tie ir vainags, blukis, ķekatiņi un to masku nozīme.

Gaidot svētkus ir jāveic dažādi darbi, kā piemēram, tiek kārtota māja (grupas telpas), domāts, kā klāt galdus, rotājumu gatavošana un telpu rotāšana, tiek domāts arī par to, ko svētkos vilkt mugurā. Ir ļoti svarīgi, kad bērni visus darbus dara paši un iesaistās. Grupas telpa tiek izrotāta ar bērnu darbiem, un dekoriem. Jo kopīgi strādājot bērni kļūst daraudzīgāki un izpalīdzīgāki. Jo bērnus vieno kopīgs mērķis.

Gatavojoties svētkiem bērni mācās ticējumus, dzejoļus, rotaļas, kā arī svētkiem atbilstošas tautasdziesmas.

Ļoti nozīmīgs ir arī pēcsvētku periods, kad ar bērniem tiek pārunātas svētku svinības. Velreiz tiek pārunāta svētku nozīme. Bērni tiek rosināti uzzīmēt savas svētkos gūtās emocijas, paužot tās zīmējumos. Bieži vien, analizējot, pēc svētkiem tapušos zīmējumus, var redzēt un nojaust, kādas emocijas bērns ir guvis un ko viņš ir svētkos saskatījis. Tieši tādēļ ir svarīgi ar bērniem pirms svētkiem runāt par svētkiem, simboliem u.t.t., izskaidrot tos.

Caur svētku svinēšanu bērniem tiek veidota pozitīva attieksme vienam pret otru, vidi, saviem ģimenes locekļiem, tas veidojas caur latviešu dievībām, kā piemēram, Debesu tēvs, Zemes māte, Jumis, Saule, Māra, Auseklis, Laima u.c.

Gatavojoties svētkiem bērni mācās arī tautasdziesmas. Mācoties tautasdziesmas bērniem tiek izskaidrota arī dievību nozīme, tiek parādīti arī latviešu zīmju raksti, kas saistās ar konkrēto dievību, jo tikai redzot, izkrāsojot, aplicējot, veidojot, bērniem tie paliek atmiņā. (1.attēls). Ar bērnu veidotajiem darbiem tiek rotāta arī grupas telpa.

Gadskārtu svētkus pirmsskolā var svinēt arī kopā ar vecākiem. Tādēļ veicu vecāku anketēšanu par "5 - 6 gadus vecu bērnu identitātes veicināšana, gadskārtu svētku iepazīšanas procesā." gadskārtu svētku svinēšanu un par to, vai viņi labprāt paši

pedalās gadskārtu svētku svinībās, kas tiek organizētas pirmsskolā, svin svētkus ģimenē, kā arī, vai svētku svinēšana tiek saistīta ar latvisko identitāti.

Aptaujā, 5-6 gadus vecu bērnu vecākiem tika uzdoti 10.jautājumi :

1.Vai Jūsu pirmsskolā svin kādus no minētajiem svētkiem? (Lieldienas, Jāņi, Mārtiņi, Ūsiņi, Miķeļi, Māras, Ziemassvētki)

Jautājumā tika pieminēti Lieldienas, Jāņi, Ziemassvētki, Māras, Ūsiņi, Mārtiņi, Meteņi, Meteņi. Lielākā daļa vecāku atbildēja, ka pirmsskolā svin, Lieldienas, Jāņu dienu, Ziemassvētkus.

2. Vai Jūs piedalāties PII organizētajos svētku pasākumos?

Uz šo jautājumu vecāki atbildēja, ka piedalās, bet ne visos svētku pasākumos, bija arī vecāki, kas atbildēja, ka paši nepiedalās-piedalās tikai bērni. Kopumā, vecāki piedalās svētkos, ja tādi tiek organizēti un tiek dota šāda iespēja.

3. Kuros pirmsskolas organizētajos gadskārtu svētkos Jūs piedalāties?

Uz šo jautājumu vecāki sniedza atbildes, ka tie ir Ziemassvētki, Lieldienas, Jāņi, Mārtiņi. Varu secināt, ka ir šādas atbildes, jo lielākoties šie ir pasākumi uz kuriem vecāki tiek aicināti. Tā, kā aptaujai bija arī atvērti jautājumi, tad vecāki bija arī ierakstījuši, ka viņi piedalās arī Ģimeņu dienās, Mātes dienā, 11 un 18 novembrī, kas gan nav tradicionālie latviešu gadskārtu svētku, bet tie saistās ar mūsu tautas latvisko identitāti.

4. Vai Jūs gribētu lai jūsu PII svin vairāk gadskārtu svētkus?

Uz šo jautājumu lielākā daļa vecāku atbildēja, ka viņiem šķiet, ka pirmsskolā svētku pietiek, lai gan daži no vecākiem, rakstīja, ka priecātos, ja gadskārtu svētku būtu vairāk.

5. Kurus gadskārtu svētkus vēlētos redzēt savā pirmsskolā?

Šis bija atvērtais jautājums, uz kuru vecāki rakstīja, vēlētos redzēt visus iepriekš minētos svētkus. Vel tika pieminēta, Sveču diena, Pelnu diena. Sveču diena pie mums pirmsskolā tiek svinēta, bet, ja vecāki, to ir ierakstījuši, tas nozīmē, ka šī svinēšana, nav tik pamanāma.

6.Vai Jūsu ģimenē svin gadskārtu svētkus?

Uz šo jautājumu lielākā daļa vecāku atbildēja, ka savās ģimēnēs tiek svinēti gadskārtu svētki, bet ne visi, mūsu latviešu tautā svinamie. Bija arī vecāki, ka atbildēja, ka viņu ģimēnēs svin visus gadskārtu svētkus.

7. Kurus gadskārtu svētkus svin Jūsu ģimene?

Šis bija atvērtais jautājums, kas deva vecākiem iespēju pašiem uzrakstīt, kādus svētkus viņu ģimenē svin. Lielākoties vecāki minēja, Lieldienas, Jāņu dienu, Ziemassvētkus, bija arī pieminēti, Meteņi, Mārtiņi, Sveču diena.

8. *No kādiem avotiem Jūs gūstat informāciju par gadskārtu svētku svinēšanu un svētku svinēšanas tradīcijām?*

Uz šo jautājumu lielākā daļa vecāku atbildēja, ka senču pieredze un atmiņu stāsti ir tie, no kuriem viņi gūst informāciju par svētku svinēšanu. Daļa vecāku atbildēja, ka informāciju viņi lielākoties iegūst no interneta.

9. *Vai Jūs apmeklējat gadskārtu svētkus, kurus organizē Gulbenes novadā, vai citviet Latvijā?*

Uz šo jautājumu vecāku domas bija diezgan līdzīgas, Vecāki atbildēja, ka gribētu apmeklēt, bet bieži neatļauj sadzīviski apstākļi. Un puse no vecākiem atbildēja, ka apmeklē, novadā, vai ārpus tā organizētos gadskārtu svētku pasākumus.

10. *Vai uzskatāt, ka gadskārtu svētku svinēšana ir saistīta ar latvisko identitāti?*

Atbildot uz šo jautājumu lielākā daļa vecāku atbildēja, ka gadskārtu svētku svinēšana ir saistīta ar latvisko identitāti un piederību mūsu tautai. Bija arī vecāki, kuri rakstīja, ka svētku svinēšana ir drīzāk saistīta, ar latvisko identitāti.

No šīm atbildēm autore secina:

- Vecāki labprāt iesaistās pirmsskolā organizētajos pasākumos, lielākoties tie ir Ziemassvētki, Lieldienas, pārējos gadskārtu svētku pasākumus bērni svin bez vecākiem.
- Arī mājās tiek svinēti gadskārtu svētki, Jāņi, Lieldienas, Ziemassvētki.
- Informāciju par svētku tradīcijām vecāki, lielākoties iegūst no saviem vecākiem, vecvecākiem.
- Vecāki labprāt iesaistītos tradicionāla, latvisko svētku svinēšanā, par to liecina 9.jautājumā sniegtās atbildes, ka, vecāki kopa ar bērniem, labprāt apmeklē, gadskārtu svētku pasākumus, kuri notiek arī ārpus pirmsskolas.
- Vecāki, gadskārtu svētku svinēšanu saista ar mūsu tautas identitāti, kuru mēs iegūstam, mantojot svētku svinēšanas tradīcijas. Un svinot svētkus.

Lai veicinātu bērnos latvisko identitāti caur svētku svinēšanu, tika svinēti gadskārtu svētki, kuriem iepriekš gatavojoties darba autore rakstīja scenārijus.

Miķeļdiena (rudens saulgrieži-29.septembris) Miķeļdienu gaidot, bērni minēja mīklas, mācījās tautasdziesmas, gāja rotaļās, kopīgi pārrunājām ticējumus. Ar bērniem tika pārrunāts, kādēļ senie latvieši svinēja šos svētkus.

1. Miķeļdienas pasākumu vadīja Miķeli un Jumis. Zāle izrotāta ar bērnu aplicētajām, krāsotajām, Jumja zīmēm.
2. Jumis aicina bērnus uz zāli.
3. Uz zāli tiek aicināta arī pirmsskolas vadītāja, kā nama saimniece, viņai galvā liekot no labības pītu vainagu.
4. Tiek klāts svētku galds, ar baltu galdautu, uz tā liek cienastu.
5. Miķelis un Jumis aicina bērnus uz rotaļu. Tiek atdarināts kāds darbarīks un bērniem jāuzmin, kas tas varētu būt.
6. Jumis bērnus aicina uz sacensībām. Sacenšas pāri, kuriem ar šalli tiek sasietas kopā esošās kājas un uzvar tas paris, kurš ātrāk noiet nomērīto attālumu.
7. Miķelis bērnus aicina uz “elkoņu deju”. Skatot mūzikai, elkoņos sadevušies bērni griežas aplī, kad mūzika apklususi jāsameklē cits draugs, ar kuru griezties elkoņos.
8. Pēc rotaļām, nama saimniece bērniem uzdod mīklas:
9. Divi mazi zirnīši apsēj visu pasauli. (aci)
10. Kam Miķeļdiena atver vārtus? (ziemai) u.c.
11. Miķelis visus aicina uz rotaļu “Podu māte”. Rotaļnieki nostājas kolonā, aiz Podu māte, turēdamies iepriekšējiem pie vidukļa. Pircējs iet visiem apkārt un dzied, tautasdziesmu. Pircējs izvēlas “podu”, pēc kādas pazīmes, “pods” iet pie pircēja un sāk visu no gala.
12. Miķelis aicina pastāstīt par Miķeļdienu kādu ticējumu.
13. Bērni tiek aicināti pie galda.
14. Miķeļdienā godāt vajag maizi, tāpēc bērni arī tiek cienāti ar rupjmaizes šķēli un medu, lai ziemā būtu veseli (sk. 2.attēls pielikumā).

Liieldienas

1. Ar bērniem tiek pārrunātas Liieldienu svinēšanas tradīcijas.
2. Bērni mācās tautasdziesmas.
3. Min mīklas.
4. Iet rotaļās.
5. Gatavo rotājumus grupas noformēšanai.
6. Kopā ar bērniem tiek krāsotas olas, ar dabas materiāliem. (3.attēls)

7. Vēlāk tiek ripinātas olas.
8. Bērniem tiek stāstīti arī ticējumi, kā piemēram, Lieldienās olas jāēd ar sāli, citādāk visu gadu melosi.
9. Tiek klāts svētku galds, ar dzeltenu galdautu. Bērni cienāka ar pašu krāsotām olām, pīrādziņiem un pašu lasītu tēju.

Līgo diena, Jāņi

1. Arī par šiem svētkiem ar bērniem tiek runāts, ko senajiem latviešiem tie nozīmēja.
2. Bērni mācās tautasdziesmas, min mīklas.
3. Tiek , veidoti, aplicēti, krāsoti, vainagi.
4. Bērni tiek rosināti pīt vainagus.
5. Tiek kurināts ugunskurs, vārīts Jāņu siers, ar kuru bērni vēlāk cienājās.
6. Klāts svētku galds, bērni cienājas ar Jāņu sieru, pīrādziņiem un kvasu(sk.4.,5.,6.,7.attēls pielikumā).

Darba autores secinājumi:

- Bērni labprāt iesaistījās svētku svinēšanā, gatavojās svētkiem, gāja rotaļās, klāja svētku galdus, tādēļ uzskatu, ka svinot un piedaloties svētku svinēšanā, bērni, šo mācību jomu ir apguvuši padziļināti.
- Pēc svētkiem bērni zīmēja zīmējumus ar savu redzējumu un sajūtām par svētkiem. Zīmējumi bija pozitīvi, tādēļ var secināt, ka svinēt svētkus bērniem patīk.
- Pēc svētkiem bērni arī saviem vecākiem bija jautājuši, par svētku svinēšanu mājās, tradīcijām. Prieks, ka caur svētku svinēšanu bērni tiek rosināti domāt.
- Tika svinēti arī Mārtiņi, ar Budēļu tēvu un Budēļu māti, ar maskošanos, un tradīcijām, kas tam piedien. Bērni jautāja par masku nozīmi. Daļai no bērniem bija pārsteigums, ka arī Latvieši ir gājuši ķekatās. Jo bērniem maskošānās saistās ar tādiem svētkiem, kā Helovīni (sk.8.attēls pielikumā).

Secinājumi

1. Apkopojot vecāku sniegtās atbildes varu secināt, ka no gadskārtu svētkiem lielākoties tiek svinēti Ziemassvētkus, Lieldienas un Jāņus.
2. Šo var sasaistīt arī ar bērnu sniegto atbildi uz jautājumu, kādus svētkus viņi svin savās mājās un kādas ir viņu svētku svinēšanas tradīcijas.
3. Lielākā daļa bērnu atbild, ka viņi svin Ziemassvētkus un šajos svētkos noteikti jābūt eglītei, dāvanām un svētku galdam.
4. Darba autore no personīgās pieredzes un prakses, ir novērojusi, ka svētki tiek svinēti diezgan vienvēidīgi. Svētki lielākoties tiek svinēti telpās, atradot vecākiem ko bērni ir iemācījušie. Pietrūks svētku svinēšanas kopā un kopīgas svētku scenārija izveides. Mūsdienās ar vien vairāk tiek pieminēti tādi ārzemju svētki, kā Helovīni, Valentīna diena.
5. Apkopojot gadskārtu svētkus, to svinēšanas nozīmi un tradīcijas, darba autore secina, ka daļa gadskārtu svētku izderībām bērniem varētu šķist nesaprotamas. Kā piemēram Jurgos, laistīšanās, lai ganos ejot gani neaizmieg un viņus nekož odi. Bērniem varētu šķist nesaprotama, jo viņi nezina, ka kādreiz cilvēki gāja ganos. Bet ir arī tradīcijas un izderības, kas bērnus piesaista, kā, piemēram, dažādas rotaļas.
6. Autore secina, ka vecāki labprāt piedalītos arī ārpus pirmsskolas rīkotajos tradicionālajos gadskārtu svētkos. Kuros varētu apskatīt svētku tradīcijas, ēdienus, kā arī dažādas izderības.
7. Nevar noliegt, ka vecāki daudzus svētkus mājās nesvin un nemāk svinēt, latviskā garā. Līdz ar to var secināt, ka apskatīt un piedalīties šādā pasākumā kopā ar saviem bērniem, būtu lieliska un vērtīga pieredze.
8. Gadskārtu svētku svinēšanai ir liela saistība ar mūsu tautas identitāti.
9. Autore no pieredzes var teikt, ka kaut vai olu krāsošana ar dabas materiāliem ir mūsu tradīcija un bagātība, jo citviet olas šādi nekrāso. Arī Līgo un Jāņu svinēšana ir mūsu tautas bagātība.
10. Vecāku gūtā bērniības pieredze ir tas, ko vecāks var iedot savam bērnam un pirmsskola var papildināt, vai kādam arī iedot šīs zināšanas. Lai tās saglabātu turpmākajām paaudzēm.
11. Autore uzskata, ka pirmsskolā skolotājam pašam būtu svarīgi, zināt mūsu tautas tradīcijas, paražas, lai svinētu svētkus un tādā veidā rosinātu bērnus, uzdot

jautājumus arī vecākiem. Šādā veidā bagātinot bērnu svētku svinēšanas pieredzi. Un iespēju par dažādām svētku tradīcijām parunāt arī ar saviem vecākiem un vecvecākiem.

12. Svētku svinēšanu par labu esam atzīst arī vecāki, jo dažreiz viņi ir pārsteigti, ka bērniem šie svētki interesē.

Autore uzskata, ka izvirzītā hipotēze “5-6 gadus vecu bērnu nacionālā identitāte tiek veiksmīgi sekmēta, ja:

- pirmsskolā tiek svinēti gadskārtu svētki;
- vecāki piedalās svētku svinēšanā;
- svētki tiek svinēti arī mājās ” ir apstiprinājusies.

Literatūras un avotu saraksts

1. Apine, I. (2001). *Politoloģija. Ievads etnopsiholoģijā*. ISBN 9984-22-242-X. Lekciju kuss. Rīga: Apgāds ZVAIGZNE ABC.
2. Aptaujas anketa vecākiem. Pieejams: https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSdrPzMaDXdhX3mB20yg6lhjX9B9cmxwBy2ePuSNix_av_tv3A/viewform
3. Faiella, K. (2020). *Connecting with preschoolers families*. Pieejams: <https://www.edutopia.org/article/connecting-preschoolers-families>
4. Kalvāns, Ē. (2018). *Attīstības psiholoģija, mācību līdzeklis*. Pieejams: <http://books.rta.lv/index.php/RTA/catalog/download/7/6/20-2?inline=1>
5. KANTAR. *Kā mēs mūsdienās svinam latviešu gadskārtas un izjūtam latvietību*. Pieejams: <https://www.kantar.lv/newsletters/tnsab56/ka-mes-musdienas-svinam-latviesu-gadskartas-un-izjutam-latvietibu/>
6. Karaša, D. (1991). *Latviešu sadzīves tradīcijas un godi*. SIA "J.L.V." RĪGA
7. Lodiņa, S. (2021). *Tradicionālo gadskārtu ieražu svētku atspoguļojums sākumskolas un pamatskolas mācību priekšmetu, audzināšanas programmās un pedagoģiskajā procesā*. Pētījums. Pieejams: <https://klki.lv/wp-content/uploads/2014/11/KLKI-petijums-gadskartas-vesture-macibu-programmas-2021.g.pdf>
8. Lūse, A. (2022). *Nacionālā enciklopēdija, identitāte*. Pieejams: <https://enciklopedija.lv/skirklis/129717-identit%C4%81te>
9. Ministru kabineta rīkojums Nr. 268 *Par Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādņu 2012.-2018. gadam īstenošanas plānu 2017.-2018. gadam (18.09.2021) spēka esoši*. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/291179-par-nacionalas-identitates-pilsoniskas-sabiedribas-un-integracijas-politikas-pamatnostadnu-2012-2018-gadam-istenosanas>
10. Ministru kabineta noteikumi. Nr. 716 *Noteikumi par valsts pirmsskolas izglītības vadlīnijām un pirmsskolas izglītības programmu paraugiem*. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/303371>

11. Pumpiša, L. (2019). *Gadskārtu svētku kulturizpratnes sekmēšana 5-6 gadīgiem bērniem pirmsskolā*. (Kvalifikācijas darbs, Latvijas Universitātē), DSpace, Latvijas Universitātes repozitorijs. Pieejams: https://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/47049/299-69190-Pumpisa_Liga_lp17022.pdf?sequence=1&isAllowed=y
12. Pascual, G. (2021). Using a 'Less Is More' Approach to Engage Parents. Pieejams: <https://www.edutopia.org/article/using-less-more-approach-engage-parents>
13. Puška, T., Anita, A., (2022). *Secular Advent. waiting for Christmas in Swedish preschools* <https://liu.diva-portal.org/smash/get/diva2:1646708/FULLTEXT01>
14. Rancāne, A., Siliņa-Jasjukeviča, G., Briška I.,(2021). *Saules gads. Rudenāji*. Rīga: Apgāds Zvaigzne ABC.
15. Rancāne, A.,Siliņa-Jasjukeviča, G., Briška, I.,(2021). *Saules gads. Lielā diena*. Apgāds Zvaigzne ABC.
16. Reimers, E., *Secularism and religious traditions in non-denominational Swedish preschools: Entanglements of religion and cultural heritage*. Pieejams: <https://www.tandfonline.com/databases/lanet.lv/doi/full/10.1080/01416200.2019.1569501>
17. Saverasa.S. (2011). *Latviskā identitāte- tās veidošanās pirmsskolas vecākajā vecumā*. (Bakalaura darbs, Rīgas pedagogijas un izglītības vadības akadēmija), Dspace, Latvija Universitātes repozitorijs. Pieejams: <https://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/43297/40753-3122-38c4b592-e90d-46cd-b23b-64d92fb7640c.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
18. Sebre.S.,Miltuze.A. (2022). *Attīstības psiholoģija* . Rīga: Apgāds Zvaigzne ABC, SIA. 219-253 lpp
19. Svence.G. (1999). *Attīstības psiholoģija*. Apgāds Zvaigzne ABC, 77-100 lpp
20. Valsts izglītības un satura centrs. (2018). *Pirmsskolas mācību programma*.Skola 2030. Kultūras izpratnes un pašizpaušmes mākslā mācību joma. Pieejams: <https://mape.gov.lv/catalog/materials/C2AE4E6C-06A7-4FD8-BF34-07B7B5592DAF/view?preview=C7DDF2CA-8841-4EEA-8F28-80C18AEA3EA0>
21. Zelmene, M. (2008). *Riti, dziesmu kamolīti., Gadskārtu ieražu svētki*. SIA "Izdevniecība RaKa".

PIELIKUMS

Pielikums nr.1

1.attēls (grupas dekorēšana ar saviem darbiem)

2.attēls (bērnu darbi)

3.attēls (Meteņdienā, bērni tiek cienāti ar maizi)

4.attēls (bērnu krāsotas olas)

4.attēls (Jāņu ugunskurs)

5.att. (viss nepieciešamais Jāņu siera pagatavošanai)

6.attēls (vāram sieru)

7.attēls (siers katram savā bļodiņā)

8.attēls (Ķekatnieki)

9.attēls (budēļu tēvs)

Cienījamie vecāki!

Labdien! Esmu Latvijas Universitātes studente un kvalifikācijas darba ietvaros veicu pētījumu par 5 - 6 gadus vecu bērnu identitātes veicināšana, gadskārtu svētku iepazīšanas procesā. Jūsu pieredze un sniegtās atbildes dos iespēju labāk izprast, cik svarīgi ir gadskārtu svinēšana pirmsskolā. Aptaujas anketa ir anonīma, tās aizpildīšana aizņems aptuveni 5-10 min. Paldies par veltīto laiku!

(Norāda nepieciešamo jautājumu)

1. 1. Vai Jūsu pirmsskolā svin: *

Atzīmējiet tikai vienu variantu.

- Ziemassvētkus
- Meteņus
- Lieldienas
- Ūsiņus
- Jāņus
- Māras dienu
- Miķeļi
- Mārtiņus

2. 2. Vai Jūs piedalāties pirmsskolas organizētajos gadskārtu svētku pasākumos? *

Atzīmējiet tikai vienu variantu.

- Jā
- Nē
- Dažos
- Nē, piedalās tikai bērni

3. 3.Kuros pirmssko[as organizētajos gadskārtu svētkos Jūs piedalāties? *

4. 4.Vai Jūs gribētu, lai Jūsu pirmsskolā svin vairāk gadskārtu svētkus? *

Atzīmējiet tikai vienu variantu.

- Jā
- Nē
- Manuprāt svētku pietiek

5. 5.Kurus gadskārtu svētkus vēlētos redzēt savā pirmsskolā? *

6. 6. Vai Jūsu ģimene svin gadskārtu svētkus ? *

Atzīmējiet tikai vienu variantu.

- Jā
- Nē
- Svin, bet ne visus

7. 7.Kurus gadskārtu svētkus svin Jūsu ģimene? *

8. 8. No kādiem avotiem gūstat informāciju par gadskārtu svētku svinēšanu, tradīcijām? *

Atzīmējiet tikai vienu variantu.

- Pirmskola
- Prese, TV,
- Internets
- Senču pieredze un atmiņu stāsti

9. 9.Vai Jūs apmeklējat gadskārtu svētkus, kurus organizē novads, vai citviet Latvijā? *

Atzīmējiet tikai vienu variantu.

- Apmeklēju
- Neapmeklēju
- Gribētu, bet bieži neatļauj, sadzīviski apstākļi

10. 10.Vai uzskatāt, ka gadskārtu svētku svinēšana ir saistīta ar latvisko identitāti? *

Atzīmējiet tikai vienu variantu.

- Jā
- Nē
- Drīzāk nē
- Drīzāk jā

GALVOJUMS

Es, Rudīte Šapale

apliecinu, ka darbs izstrādāts atbilstoši zinātniskās ētikas principiem.

Darbā izmantotā literatūra u. c. avoti norādīti literatūras u. c. avotu sarakstā.
Dažāda veida informācijai (atziņām, citātiem, attēliem, tabulām u. c.), kas iegūta no minētajiem avotiem, pētnieciskajā darbā un tā pielikumos norādītas atsauces.

Darba autors

Rudīte Šapale

(vārds, uzvārds)

(paraksts)

Datums: 20.12.2023

IZZIŅA PAR AIZSTĀVĒŠANU

Kvalifikācijas darbs izstrādāts LU Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultātē

Ar savu parakstu apliecinu, ka darbs izstrādāts patstāvīgi.

Darba autors: Rudīte Šapale

(vārds, uzvārds, paraksts)

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai.

Darba zinātniskais vadītājs:

Pasniedzējs, mg.paed Jolanta Kriščune

(akadēmiskais amats, zinātniskais grāds, vārds, uzvārds, paraksts)

Kvalifikācijas darbs aizstāvēts

Pārbaudījuma komisijas 20____.gada _____ sēdē, protokola Nr.

vērtējums _____

(vērtējums) (vērtējums vārdiem)

Valsts pārbaudījuma komisijas priekšsēdētājs

(akadēmiskais amats, zinātniskais grāds, vārds, uzvārds)

(paraksts)